

N:o 7.

Ank. till Riksd. kansli den 7 febr. 1890 kl. 1 e. m.

Lagutskottets utlåtande, i anledning af väckta motioner dels om upphäfvande af 5, 6, 7 och 8 §§ i 12 kap. ärfdabalken, dels om ändring i förordningen angående hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 augusti 1881.

Till lagutskottets handläggning har Andra Kammaren hänvisat två särskilda, inom nämnda kammare af herr *P. Andersson* i Högkil afgifna motioner, n:o 104, i hvilken föreslås upphäfvande af 5, 6, 7 och 8 §§ i 12 kap. ärfdabalken, samt n:o 105, hvaruti motionären — under förutsättning att förstnämnda motion vinner bifall — hemställer om ändring i gällande förordning om hemmansklyfning och jordafsöndring.

De i motionen n:o 104 omförmälda paragrafer i 12 kap. ärfdabalken äro af följande lydelse (7 § enligt förordningen den 19 maj 1845):

»5 §. När faste gods å landet äro lagde i jemngoda delar, som nu sagdt är; då ege broder, eller, der flere bröder äro, de alle, taga deras delar först ut, ehvem arvet faller efter, och lotte sedan sig emellan, hvilken del hvardera få skall. Om de öfriga delarne lotte systrarne sig emellan. Broders barn ege ock lika tagelott som broder. Delen ock alltid andre arfvingar fasta gods å landet så sig emellan, att den, som större

del ärfver, njuter tagelott för den, som mindre får, och lotten skilje dem emellan, som lika del hafva.

6 §. Faller ej mer än en sätesgård till arfs; ege då broder taga sin lott deri, och syster njute sin lott i strögods, med sådan förbättring, som emot sätesgården svarar.

7 §. Nu få flere del i sätesgård, eller annan jord; kan den ej väl delas eller klyfvas; hafve då den rätt, som större delen eger, att, efter laga värdering, lösa de andra ut, antingen med penningar eller jemngod ränta, hvilketdera den helst vill, som lösen taga skall. Äro delarne lika; hafve då broder, eller den, som ärfver broders lott, rättighet att systers lott till sig lösa.

8 §. Allt det gods, som man i staden ärfver, ehvad det är fast eller löst, gånge till skiftes, efter ty som lotten faller. Ej hafve der någon tagelott, hvarken broder eller syster.»

I en vid 1889 års riksdag afgifven motion föreslog herr P. Andersson, att 5 och 6 §§ samt sista punkten af 7 § måtte upphävas. I anledning häraf hemställde lagutskottet (i utlåtande n:o 6) om antagande af en lag, enligt hvilken 5 och 6 §§ skulle upphöra att gälla och 7 § erhålla ändrad lydelse. Utskottets hemställan bifölls af Andra Kammaren, men afslogs af Första Kammaren, sedan der blifvit anmärkt, att uttrycket »tagelott» i 8 §, i hvilken någon ändring då icke var föreslagen, skulle, om 5 och 6 §§ borttoges, komma att kvarstå såsom alldeles betydelselöst och oförklaradt.

Med afseende å hvad sålunda vid 1889 års riksdag förekom har motionären, som anser äfven den större delegarens lösningsrätt gent emot den mindre delegaren otidsenlig, obillig och orättvis, nu ändrat sitt förslag derhän, att han hemställer det Riksdagen ville besluta, att 5, 6, 7 och 8 §§ af 12 kap. ärfdebalken skola upphöra att gälla.

I sitt ofvan omförmälda, till 1889 års Riksdag afgifna utlåtande anmärkte lagutskottet, att det icke kunde förnekas, att de föreskrifter om s. k. tagelott samt öfriga broder och den, som ärfver broders lott, tillkommande fördelar vid skifte af arffallen fast egendom på landet, hvilka meddelas uti anförda paragrafer af 12 kap. ärfdebalken, innefatta en — om ock i verkligheten föga betydande — afvikelse från den genom förordningen den 19 maj 1845 i vår lagstiftning införda grundsatsen om lika arfsrätt för man och kvinna. Ifrågavarande föreskrifter torde numera jemförelsevis sällan tillämpas; men tydligt är, att om en sterbhusdelegare påkallar deras tillämpning, sådan icke kan, mot lagens uttryckliga stadgande, förvägras. Att de härvid kunna framkalla icke blott olägenheter, utan ock ganska svårlösta konflikter, finnes utförligt utveckladt i E. V.

Nordlings föreläsningar öfver ärfdabalken (3:dje upplagan, sidd. 129—135), hvarest äfven lemnas en öfversigt af rättsinstitutets historiska utveckling.

Lagkomitén och den äldre lagberedningen, hvilka ansågo rätten till tagelott böra upphöra, när en jemlik arfsrätt utan åtskilnad af kön stadgades, intogo i sina förslag till ärfdabalk angående grunderna för arfskitte bestämmelser, i hvilka någon tagelotts rätt icke förekom. Då det synes vara af intresse att taga kännedom om, huru enligt nämnda förslag hithörande förhållanden ansetts böra ordnas, tillåter sig utskottet att här återgifva den äldre lagberedningens, på lagkomiténs framställning hufvudsakligen grundade förslag till bestämmelser i ämnet, hvilka återfinnas i förslaget till ärfdabalk, 8 kap., så lydande:

»6 §. Allt hvad i arf går, fast och löst hvart för sig, skall i jemngoda delar läggas. Sedan tage arfvinge det honom tillfaller, efter lott. Går arf i särskilda grenar, och njuter ej hvarje arfvinge lika lott; då skall lottning först ske emellan dem som lika hufvudlotter taga; och varen de, som tillsamman om en hufvudlott äro, i ty fall såsom en arfvinge ansedda.

7 §. Sämjas sterbhusdelegare, der alla myndiga och sjelfva tillstädes äro, att dela utan lottning; vare det giltt. Är någon omyndig, eller har frånvarande ej satt ombud med lof att dela utan lottning; då skall lottning ske.

8 §. Nu få flera i fast egendom lotter, de der ej alla så utbrytas kunna, att hvarje lott till särskildt bruk tjenlig varder: är någonderas lott så stor, att den till sådant bruk utbrytas kan; då ege han de andras lotter lösa efter värdering, der de ej kunna till slikt bruk sammanläggas efter ty i 9 § skils: hafva flera i samma egendom lotter, de der till särskildt bruk utbrytas kunna; egen de, i förhållande till dessa lotters storlek, sig emellan dela lösningsrätten till de andra lotterna.

9 §. Kunna lotter, de der, hvar för sig, till särskildt bruk ej tjenliga äro, så sammanläggas i större del eller delar, att hvarje sådan del till slikt bruk utbrytas kan; då skola de lotter i så många delar sammanläggas, som så utbrytas kunna, der ej lottegarne annorlunda åsämjas. Sedan skiljen de, genom lottning sig emellan, hvilken af dem hvarje så utbruten del taga må; och löse, efter värdering, den som sådan del får, hvad deri af annans lott ingår. Så må ock egendom, den der ej kan utgöra mer än en till särskildt bruk tjenlig del, lösas ostyckad af den, som lotten faller på, der ej annorlunda aftaladt varder.

10 §. Vill ej den lösa, som dertill berättigad är efter ty i 8 eller 9 § skils; vare han skyldig att, mot lösen, sin lott afstå till annan sterb-

husdelegare, som lösa vill: vill ingendera lösa; då skall egendomen säljas, der ej delegarne annorlunda åsämjas. Är delegare omyndig; varde, innan försäljning sker, iakttaget hvad i 13 kap. 6 § sägs.»

Skälet dertill, att vid den lika arfsrättens införande stadgandena i 5 och 6 §§ bibehöllos och tillägget till 7 § gjordes, torde icke vara att söka i någon obenägenhet hos lagstiftaren mot likhetens genomförande äfven i denna del, utan fastmera i farhågan för en alltför långt drifven hemmansklyfning, hvilket, särskildt i fråga om tillägget till 7 §, tydligt uttalas i lagutskottets vid 1844—45 års riksdag afgifna utlåtande i ämnet. Denna hänsyn har emellertid, med nu gällande bestämmelser i fråga om hemmansklyfning, förlorat den betydelse, den år 1845 ännu kunde ega.

Lagutskottet anser följaktligen, att föreskrifterna om tagelott och hvad dermed står i samband, hvilka föreskrifter icke öfverensstämma med de grunder, på hvilka lagstiftningen i förevarande ämne är byggd, både kunna och böra försvinna. Detsamma gäller deremot enligt utskottets tanke icke om stadgandet i första punkten af 7 § i 12 kap. ärfdabalken. Detta stadgande står icke i något sammanhang med frågan om den lika arfsrätten, men anvisar en icke förkastlig utväg att förekomma vare sig delning af jord, som icke kan väl delas eller klyfvas, eller uppkomsten af en ofta med flera olägenheter förknippad sameganderätt. Det synes därför böra bibehållas; hvarjemte åt den andra, genom 1845 års förordning tillagda punkten i samma paragraf torde böra gifvas en ändrad lydelse, som, med uteslutande af skilnaden i rätt mellan broder och syster, angifver en grund för lösningsrätt i det fall, att delarne blifva lika. Företrädet synes då lämpligen kunna bestämmas genom lottning.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemställer lagutskottet,

1) att Riksdagen ville, med anledning af herr P. Anderssons förevarande motion, för sin del antaga följande

Lag,

angående upphäfvande af 5, 6 och 8 §§ samt ändrad lydelse af 7 § i 12 kap. ärfdabalken.

Häri genom förordnas, att 5, 6 och 8 §§ af 12 kap. ärfdabalken skola upphöra att gälla samt att 7 § af samma kapitel skall erhålla följande ändrade lydelse:

Nu få flere del i sätesgård, eller annan jord; kan den ej väl delas eller klyfvas; hafve då den rätt, som större delen eger, att, efter laga värdering, lösa de

andra ut, antingen med penningar eller jemngod ränta, hvilketdera den helst vill, som lösen taga skall. *Hafva alle lika del, och sämjas de ej, hvilkendera lösa skall; då skola de derom sig emellan lotta.*

I *motionen n:o 105* föreslår motionären, under förutsättning att hans förslag i *motionen n:o 104* vinner Riksdagens bifall, att Riksdagen ville besluta, att de i 1 § af kongl. förordningen angående hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 augusti 1881 förekommande orden: »Dock, hvad säteri angår, utan ändring af hvad allmänna lagen rörande klyfning deraf vid arftägt innehåller» skola upphöra att gälla.

Nämnda paragraf har för närvarande följande lydelse:

»Alla under enskild eganderätt varande hemman samt de krono- eller andra publika hemman, som under stadgad åborätt äro upplättna, med undantag, enligt särskilda föreskrifter, af dels lotshemman utaf krono- eller skattenatur och dels de skattehemman, hvilka enligt kongl. kungörelsen den 4 februari 1811 äro oskiljaktiga från de bruk, hvarunder de lyda, få klyfvas till hvad hemmantal som helst, dock, hvad säteri angår, utan ändring af hvad allmänna lagen rörande klyfning deraf vid arftägt innehåller.»

Då utskottet i det lagförslag, som här ofvan blifvit framlagdt, bibehållit första punkten af 7 § i 12 kap. ärfdabalken, till hvilket stadgande de af motionären anförda orden torde få anses hänvisa, finner utskottet sig sakna anledning att tillstyrka den i nu förevarande motion föreslagna lagändring; hvarför utskottet hemställer,

2) att herr P. Anderssons motion om ändring i förordningen angående hemmansklyfning och jordafsöndring icke må vinna Riksdagens bifall.

Stockholm den 7 februari 1890.

På lagutskottets vägnar:

AXEL BERGSTRÖM.